

și, din cauza acestei lipse de continuitate, orice progres este aproape cu nepuință.

S'ar putea foarte ușor, într'adevăr, ca un inspector, numit definitiv pe baza acestei legi și rămas fără catedră—să presupunem că o avea în București sau Iași—să vadă peste câțiva ani desființându-se legea care îi garantase situațiunea sa și să fie silit a se mulțumi atunci cu o catedră la Tecuci sau la Slatina.

Din cauza acestor considerațiuni, comitetul delegaților, de acord cu d-l ministrul, a fixat stabilitatea pentru inspectorii, a prevăzut modul lor de recrutare, luându-se toate garanțiile ca alegerea să se facă în cele mai bune condițiuni, le-a acordat dreptul la gradațiune și totdeauna a hotărât ca să li se păstreze catedrele lor și drepturile câștigate la ele.

Însă, de oarece inspectorilor li s'a prevăzut stabilitate și o situațiune materială ceva mai bună, comitetul delegaților, tot în înțelegere cu d-l ministru al instrucțiunii, a modificat art. 114, devenit 104, în sensul că inspectorii, de orice grad, nu vor mai beneficia decât de gradațiunile dela catedrele lor.

Leafă întreagă, afară de gradațiune, se va mandată dreptul suplinitoilor, în scop de a avea astfel o suplinitură în condițiuni bune. Această dispoziție se va aplica de asemenea și celorlalți profesori detașați în administrația centrală a ministerului, nu însă revizorilor școlari, cari, din cauza micului salariu — imposibil de mărit din motive bugetare — vor avea dreptul a lua și jumătate din leafă, p'us gradația, de la catedrele lor.

Această organizare a inspectoratului, modul de numire, de plată și garanțiile de stabilitate, este tot ce s'a putut face pentru moment, date fiind considerațiunile arătate mai sus.

S'au introdus, în fine, și câteva mici modificări în legea Casei școlilor și cea a Casei bisericilor, în scop de a se preciza mai bine atât atribuțiunile acestor două importante administrațiuni, precum și, mai ales, rapoartele ce există între dăsele și administrațiunea propriu zisă a ministerului.

Acestea sunt principalele inovațiuni cuprinse în proiectul de lege pe care d-l ministru al instrucțiunii și al cultelor l-a suspus deliberațiunilor d-voastre. *Raportor, Ștefan C. Ioan.*

* * *

Revista Revistelor

Economia Națională. Ianuarie. O critică a *Proiectului de lege a codului silvic*, de Virgil C. Stoicescu.—D. C. I. Băicoianu documentează faptul, că agrarienii unguri în fața pericolului de a fi concuși de producătorii români de vite, în urma încheerii convențiunii, au știut smulge noi concesiuni de la guvernul lor urgesc:

«Pornind dela temerea că prin concesiunea acordată României s'ar putea aduce creșterii vitelor ungarști o atingere, au răușit să determine oficialitatea să le creeze o nouă instituțiune dotată cu un fond de un milion de coroane anual, a cărei menire este să înlesnească punerea în valoare și desfacerea vitelor în condițiunile cele mai profitabile crescătorilor de vite. Pînă la simplificarea cheltuelilor de producțiune și comercializare pe care o urmărește această lege prin diferite organizări prevăzute în art. 2, al noiei convențiuni austro-ungare se pune producțiunea animală a Monarhiei într'o condițiune deprioritate în ce privește consumul intern: căci simplificându-i cheltuelile intermediare, se întărește puterea de rezistență a producțiunii interne față de concurența din afară.

Numai în schimbul acestei legi, tradusă acum de curând în fapt, s'a putut obține votarea legii pentru acceptarea convențiunii cu România.

«Am ținut să atrag atențiunea asupra acestei legislațiuni nu atât din interes teoretic, ci pentru ca să arătăm cu câtă tenacitate, cu cât spirit de continuitate și cu câte sacrificii

și persistență înțeleg Ungurii să și îngrijească de marile probleme de viață ale țării lor.

— Direcțiunea revistei E. N. reproduce în întregime raportul făcut de răposatul academician G. Tocilescu, pentru a învedera puțina seriozitate a lucrărilor de statistică publicate de d. Dr. G. D. Creangă.—În *Cronica parlamentară, politică și socială*, găsim următoarea apreciere asupra proiectului prin care se urmărește desființarea contenciosului administrativ.

«Proiectul pentru desființarea contenciosului administrativ, suscită cele mai vii nemulțumiri și discuțiuni. De și în 1905, când s'a propus înființarea lui ne-am arătat sceptici în privința rezultatelor ce va da și l'am combătut, de astă dată însă, cu toată pretinsa lui inconstituționalitate, trebuie să recunoaștem că rău se face de se desființează o instituțiune care s'a dovedit, prin înaltele garanții ce oferă că este un admirabil frâu ce se pune unor exagerări administrative. Astfel că în interesul social este mai preferabil o instituțiune, neconformă literii constituțiunii, dar care să apere drepturile garantate prin constituțiune, decât una care îndeplinind forma rămâne depărte de scopul de scopul propus.

«În cazul de față, pare că este o chestiune de executarea unui angajament luat de a se desființa o instituțiune a căreia menire este apreciată de toată lumea și ale cărei foloase sunt indiscutabile.»

Convorbiri critice, 25 Ianuarie. M. Dragomirescu constată cu satisfacțiune serviciul pe care *Convorbirile critice* le-a adus literaturii române în timpul de când apar.—Literatură de Em. Gârleanu, E. G. Lovinescu, Corneliu Moldoveanu, I. Dragoslav, etc.

1907, 1 Februarie, Ion Gr. Peucescu cere lărgirea colegiilor electorale:

«Astăzi noi suntem în prima fază: în faza în care Parlamentul este reprezentantul puterii funciare și a profesiunilor libere,—o burghezime foarte nouă. Socotim că afară de aceste două forțe sociale sunt și altele cari acum se afirmă în luptă; că ele au ajuns la punctul de dezvoltare la care oamenii prevăzători de stat sunt datori să le acorde dreptul care li se cuvine și pe care, altfel, le-ar impune ele.

«Viața noastră publică nu se mai poate dezvolta cu un Parlament care să sprijinească interesele unei singure clase, aceea a averilor funciare, zic să sprijinească, pentru că profesiunile libere sunt interesate la menținerea și înflorirea acestei clase.»

Românul literar și politic. 25 Ianuarie. O fabulă de d. Mircea Demetriad:

GREERILE ȘI BOII

Idea-n greer s'a-nfărit
Pe boi chiar să ademenească
Prin aria lui câmpenească,
Și spre cireadă s'a porait.

Ajuns,... s'a și băgat în fân,
Și le pornește-n gringrintăre,
Accentele ce s: îngân
Pe o ritmată cadențare.

Dar boii, giaba, nu-nțeleg
Nimic l'al bardului cântat,
Din fân pe greer mi-l aleg
Și îl înghit nerumegat.

Printre-alte țări și-a noastră, o spun
cu jale adâncă,
Ne-nțelegându-și barzii, ca boii și-i
mănâncă.

VERAX

CESTIUNI ACTUALE

CONSTITUȚIUNEA ȘI LEGEA CONTENCIOSULUI ADMINISTRATIV

Ministrul de justiție, d. Toma Stelian, propune desființarea contenciosului administrativ pe motivul că această instituție ar fi anticonstituțională, deși se constată în expunerea de motive a ministrului ca și în raportul d-lui Em. Porumbaru, că era necesară o asemenea lege, căci administrațiunea noastră nu este încă la înălțime, că poate comite abuzuri, cu alte cuvinte. Dar totuși se propun alte măsuri: în primul rând, revenirea la starea de mai înainte de punerea în aplicare a legii contenciosului.

Ceace înspăimântă pe ministrul justiției, pe d. Em. Porumbaru și întreg guvernul liberal, este faptul că prin legea din 1905, s'ar fi atins principiul constituțional al separațiunii puterilor și dânsii, neadormiți apărători ai Constituțiunii, au hotărât desființarea legii anticonstituționale.

Opiniunea publică este foarte mulțumită de această lege, funcționarii abusivi se tem de ea, căci Casația le anulează actele ilegale; s'au văzut chiar miniștrii stânjeniți în apucăturile lor abuzive. Toate acestea nu valorează nimic; legea atinge principiul separațiunii și trebuie abrogată.

Să examinăm dacă e vorba de o adevărată atingere sau numai de un simplu pretext pentru a desființa o instituție nu numai bună, dar foarte necesară.

Principiul separațiunii puterilor recunoaște că într'un Stat sunt 3 funcțiuni importante: aceea de a legifera, aceea de a executa legile și aceea de a judeca conflictele ce se pot ivi cu ocaziunea executării legilor. Fiecare din aceste 3 funcțiuni trebuie să fie încredințată la titulari separați și independenți unii de alții.

Ori, ce însemnează aceasta? Însemnează că puterea legiuitoare este încredințată Parlamentului, că puterea executivă are ca șef pe Rege, că puterea judecătorească este exercitată de Curți și tribunale, care nu depind de puterea executivă, nici de cea legislativă în exercitarea atribuțiunilor lor.

Intr'un Stat constituțional, puterea publică își limitează drepturile, și prin aceasta recunoaște particularilor drepturi față de dânsa. Ori, se poate întâmpla ca puterea executivă în acțiunea sa, să atingă drepturi consfințite de Constituțiune în favoarea cetățenilor. De aci se naște un conflict între particular și puterea publică. Cine va judeca conflictul?

În sistemul legii din 1905, se zice: conflictele ce se nasc între puterea publică și un particular cu ocaziunea aplicării legilor trebuie să fie judecate de puterea judecătorească, care constatând că actul puterii publice este ilegal să-l anuleze, căci într'un Stat constituțional, în care legea trebuie să domnească, unde actele ilegale sunt censurate și reprobate și trebuiesc împedicate de a-și produce efectele, nu se poate concepe ca puterea Statului să comită fapte ilegale, care să fie considerate ca valabile. Intr'un stat de drept, totul tre-

buc să fie făcut în conformitate cu legea, actele făcute în contra legii nu trebuie să aibă nici o putere. Particularul atins în dreptul lui poate să ceară anularea actului administrativ ilegal.

În sistemul proiectului d-lui Stelian se zice: actul administrativ poate să fie ilegal, el însă trebuie respectat. Poate să se comită cea mai mare nedreptate unui particular, acesta nu are dreptul să ceară anularea actului, poate numai să ceară să i se aprecieze în bani paguba suferită, actul va fi declarat ilegal, el va continua să-și producă efectele mai departe și Statul va plăti paguba.

Ceace însemnează ca funcțiunea de a judeca conflictele ce se pot ivi cu ocaziunea aplicării legilor nu este dată în întregime puterii judecătorești. Sunt conflicte și anume acelea cari pot să se nască între puterea publică și un particular, asupra cărora puterea judecătorească nu are decât dreptul să le declare ilegale și să condamne Statul la despăgubiri, dar nu poate să le oprească de a-și produce efectele: *administrațiunea are dreptul de a-și rescumpăra cu bani ilegalitățile ce vroiește a comite.*

Statul este un mijloc de a asigura dezvoltarea individului, principiul separațiunii puterilor este un mijloc de a asigura libertățile, de a înlătura absolutismul. Demnitatea cetățenească nu se poate dezvolta decât acolo, unde a tot puternicia Statului este limitată și unde aceste limite sunt respectate. Pentru aceasta ne spune Montesquieu trebuiesc să existe 3 puteri independente, dar care să se controleze reciproc. Dacă am presupune că nu există nici un control între dânsule, atunci fiecare din aceste 3 puteri neavând nici o legătură cu celelalte, am avea trei puteri ostile, am avea lupte între aceste puteri, care ar duce la subjugarea unei puteri în profitul alteia și prin urmare la absolutism.

În sistemul nostru constituțional există un control între cele 3 puteri, aceasta nu poate să nege nici chiar d-nii Stelian și Porumbaru, dar, zic d-lor, este suficient ca puterea judecătorească să examineze și să declare un act administrativ ca ilegal, dar să-l lase să-și producă efecte, fără să bage de seamă că într'un Stat de drept, unde legea este creatorea de drepturi, toate acțiunile trebuiesc să fie conforme cu legea și dacă sunt ilegale ele trebuiesc împedicate în îndeplinirea lor, căci altminterlea am ajunge la o adevărată dezordine socială. Și nu vede, d. profesor Stelian, că numai puterea judecătorească este chemată să stabilească, dacă o acțiune este sau nu conformă cu legea?

Se invoacă, în sprijinul proiectului, textul art. 130 din Constituțiune care oprește reînființarea consiliului de Stat cu atribuțiuni de contencios. Acest argument este și mai puțin serios. În adevăr, constituția a oprit înființarea de tribunale administrative, cum era consiliul de Stat; ea a înțeles că numai puterea judecătorească să aibă dreptul de a judeca, și legea din 1905 dând atribuțiunea de a judeca, și anula actele administrative ilegale înaltei Curți de Casație, adică puterii judecătorești, nu a făcut altceva decât a aplicat într'un mod logic principiul constituțional.

Rugăm pe acești pătimași apărători ai constituțiunii să examineze constituționalitatea legii judecătorilor de

ocoale care stabilește că recursurile în contra cărților de judecătă se judecă de tribunale, contrariu textului art. 104 din constituțiune, care stabilește că pentru întregul stat român nu este decât o singură Curte de casație și aceasta pentru ca să asigure unitatea jurisprudenței. Astăzi avem pentru pricinile mici mai bine de 40 curți de casație. Să se gândească d. profesor Toma Stelian, dacă legea monopolului, legea vâmlor și altele, cari prevăd că agenții administrațiunii active pot condamna pe particulari la amende, care în caz de insolabilitate se pot transforma în închisoare și să vadă dacă aceste legi sunt în concordanță cu marele principiu al separațiunii puterilor.

Înainte de a termina mai adăugăm că legiuitorul constituant a considerat Inalta curte de casație și ca cea mai înaltă instanță judecătorească, față de actele administrative. Astfel el consfințește legea de organizare a Curții de casație, care prevede că conflictele de atribuțiuni între puterea executivă și judecătorească sunt de competența Curții de casație; tot așa consfințește că deciziunile Curții de compturi, tribunal administrativ, sunt supuse recursului în casație. Legi posteriore declară supuse recursului în casație deciziunile comisiunilor de apel, instanțe administrative, etc.

Toate acestea dovedesc până la evidență că anticonstituționalitatea legii din 1905 este departe de a fi dovedită, că din contra ea este o lege făcută în spiritul constituțiunii, având marele merit de a pune o serioasă stavilă arbitrarului administrativ; că toate sforțările făcute de teoreticianii partidului liberal pentru a dovedi anticonstituționalitatea legii ne apar ca simple încercări pentru a găsi pretexte cari să legitimizeze nenorocita încercare de a desființa legea cea mai proteguitoare a drepturilor cetățenești.

PAUL NEGULESCU
Profesor la Universitatea din București

«DEPARTE DE CARTE!» CUM VORBEȘTE UN PROFESOR STUDENȚILOR

Ceeace era de așteptat, s'a întâmplat. D. A. C. Cuza a atins culmea, pronunțând sfaturi către studențime, cum nu cred să fi eșit vreodată din gura oricărui profesor universitar din orice țară din lumea aceasta largă. Atâta doar e de sperat, că după paroxismul părerilor false, rostite în orbirea patimei, va urma o perioadă de liniște, folositoare și celui ce a vorbit și celor către care s'a adresat. Dar... să luăm lucrurile cu rânduială.

La 31 Ianuarie, a avut loc în Iași, inaugurarea cercului studențesc, menit să strângă la un loc întreaga studențime română, dela Universitatea ieșană. S'a făcut prin aceasta un pas spre idealul, la a cărui îndeplinire cu toții trebuie să contribuim. Până acum studenții erau împărțiți în numeroase grupări. Unii își căutau de treabă și nu se amestecau decât în chestiunile ce-i interesau deadreptul, alții, slujindu-se de numele de student, dădeau ocazii să se arunce cele mai urât-sunătoare epitete studențimei întregi. Cu atât mai laudabilă e încercarea ce s'a început la Iași, de a strânge grămadă pe toți cei ce sunt studenți, pentru înălțarea prestigiului lor și a înaltei instituțiuni culturale din

cari fac parte. Și așa s'a ajuns la inaugurarea Centrului studențesc. Se înțelege că dela o asemenea sărbătoare s'a crezut că nu putea lipsi blagoslovenia arhierescă. Mai mult încă; atmosfera de evlavie a cuprins și pe acei, dela cari te-ai fi așteptat să nu considere momentul tocmai prielnic, pentru invocarea forțelor supranaturale.

Mai cu inimă, mai dornici de muncă liniștită și rodnică, mai încrezători în puterile pe cari omul le are în el, au fost reprezentanții studențimei, în cuvântările lor. Luând parte însă și d. A. C. Cuza, nu se putea ca sărbătoarea să se sfârșească fără foc de artificii.

«După terminarea cuvântării studentului P. d-nii Iorga și Cuza sunt aclamați la tribună; acesta din urmă, fiind cel mai bătrân, ia întâiu cuvântul». Așa stă scris în ziarul «Evenimentul», singurul care a dat o amănunțită și după spusa martorilor, destul de fidelă dare de seamă a sărbătoririi.

Nimic mai natural decât ca d. A. C. Cuza să iea cuvântul la o întrunire studențească; puțin măgulitoare însă, trebuie să fi fost pentru ceilalți profesori aclamațiile studențimei.

D. A. C. Cuza, temperament răsboinic, nu a avut nici tactul, nici stăpânirea de sine, necesară spre a nu știrbi caracterul înălțător al sărbătorii. În loc să fie obiectiv, să planeze deasupra patimelor, a urei, d-sa s'a dat în teapă cum zice românul. Deși în multe alte împrejurări nelepădându-se de preceptul *Naturalia non turpida*, totuși d-sale nu-i plac deloc găngăniile, buruenile, pietrele, nici produsele chimice, în afară de unele preparațiuni alchimiste, care prefac salicilatele, buniară, în metale nobile. Ori unde, așa, tam ne sam, la cursuri, în convorbiri particulare, mai ales pe stradă, ca și în vestitele sale cronici săptămânale, nu poate să se oprească a nu-și descărca năduful contra lor. Nu-l răbda inima deci să lase ocazia, fără să se anine de de ele și la sărbătorirea studențească. Dar în ce chip! În loc să lovească numai în găngăni și în cei pe cari le studiază,—cum îi era intenția—dă și în economia sa politică, desavuând activitatea ce ar trebui să o aibă la Universitate.

Rostul profesorilor și a studenților, zice darca de seamă, nu e să steie în laborator, să studieze diferite găngăni la microscop, sau să cunoască numele tuturor buruenilor; rostul lor nu e să predea și să învețe carte, să fie specialiști, ci trebuie să ne coborâm cu toții în viața poporului, etc. etc.

Vorbele acestea nu au fost rostite în fața unor oameni formați, deprinși să audă fel de fel de păreri. Ele au fost spuse în fața studențimei întrunită să pue bazele unei asociațiuni de muncă, în al cărui program stă și dorința de a se instrui, în fața unor tineri, cari au părăsit de curând băncile liceale, spre a veni la universitate, tocmai cu scopul de a-și însuși o bună parte din cunoștințele trebuitoare vieții lor de mai târziu, de a se deprinde cu metodele de observare științifică a tuturor fenomenelor din mediul în care vor trăi. Sfaturile aceste date de unul din profesorii lor, meniți în primul rând să-i conducă la cunoașterea adevărată a luminei, de sigur le-au turburat ideea ce și-au făcut de necesitatea culturii universitare pentru binele lor și al

fării. Frumoasă și demnă de imitat, povată pentru studenți!

«Iasă cartea, la o parte, tinere, căci nu e vremea cunoașterii amănunțite a firei și a fenomenelor de viață. Sunteți studenți, nu spre a studia viața în amănunțimele ei microscopice, nici spre a vă iniția în cunoașterea fenomenelor ce ne conduc pe noi, ci, așa cum ați eșit de pe băncile liceului, sunteți pregătiți deajuns spre a remedia relele care apasă populațiunea dela țară. Ea nu are nevoie de oameni cari să le arate bolile ce o decimează, nici să-i deschidă ochii asupra puterii latente cu care a înzestrat-o firea și care prin cultură se poate schimba în o forță uriașă, conștientă. Ea are nevoie de conducători nepregătiți, buni să-i spue numai că trăește rău, că e apăsată, nedreptățită și că scăparea ei e aiurea decât în cunoașterea cauzelor și înlăturarea lor prin deșteptarea culturală și prin muncă».

Spunând vorbele aceste, mai mult spre a înteți pe studenți contra acelor dintre profesori care se ocupă cu studierea găngăniilor la microscop, d-nul A. C. Cuza nu a simțit că e în situația copilului care întinzând o gumă pentru ca să lovească pe altul, poate să se lovească singur. D-sa a mărturisit superficialitatea ce trebuie să dea cursului său de economie politică, spre a fi consecvent vorbelor sale.

Ori câtă importanță ar avea deducerile generale în științele sociale, ele se bazează pe o amănunțită cercetare a datelor și a faptelor. Intocmai precum naturalistul trebuie să insiste asupra numărului inelelor dintr'o gănganie spre a ajunge la o lege mai generală tot așa și economistul trebuie să se ostenească în studierea amănunțită, migăloasă, microscopică a faptelor de mică importanță aparentă, dar fără de care operație, temelia științifică a deducerilor este șubredă. D-nul A. C. Cuza, persiflând studierea găngăniilor, care după concepția d-sa le concretizează știința, a dat în vileag, că speculațiunile generale ale cursului său le bazează numai pe studiul Talmudului.

Dar după cum spuneam, patima a orbit pe d-l A. C. Cuza și nu mă miră fantezistele sale vorbe, după cum nu mă mai miră expresiunile sale de mitocan, nebuni, jidoviți, pe cari cu ușurătatea unui tăărășan. le scrie contra celor ce nu sunt de părerea d-sale după cum nu mă va surprinde nici epitetele «poetice» cari vor fi răspuns la rândurile acestea. Ceia ce m'a mirat mult a fost atitudinea musafirului bucureștean la serbarea studenților ieșeni, a d-lui Prof. N. Iorga. — D-sa era, mai mult decât alții, exemplu viu al netemeinicii vorbelor d-lui A. C. Cuza.

Intâmplarea a făcut ca să urmăresc pe d-l Iorga, cu câțiva ani de diferență, de la liceul din Botoșani și până ce a terminat universitatea din Iași. Ceia ce deșteptă în noi mai tineri, admirațiunea pentru d-sa, era munca, silința, ținerea de carte. Și pe atunci ca și acum nu lipseau luptele politice, țărănimea nu stătea mai bine, curente de o activitate extrauniversitară a studenților — e dreptul pe alte căi decât cele de azi — nu lipseau, ba erau mai ademenitoare, mai folositoare pentru cultura generală. Nu știu ca d-l Iorga, să se fi abătut dela carte, să o fi lăsat în părăsire pentru asemenea cărări lăturalnice. Dacă mai târziu a

putut să prindă dragoste de neam, dacă în el s'a născut entuziasmul și sinceritatea ce-l caracterizează și-l deosebește de colegul său în luptă, dacă a putut să devie propovăduitorul unor idei la care ține și pe care le crede de singure drepte și sfinte, nu se datorește procedeului indicat studențimei de d-l A. C. Cuza.

Din datele îngrămădite în decursul vremii, din faptele nenumărate — microscopia istorică — pe care trebuia să le cunoască, din laboratorul său, limitat la odaia sa de lucru, la copierea și interpretarea documentelor vechi, la răscolirea arhivelor prăfuite din cine știe ce bibliotecă străină, a știut să prindă firul vieții din trecut al neamului nostru, i-a cunoscut gloria, durerile, împilările; din această migăloasă — netrebnică după d-l A. C. Cuza — muncă, a scânteiat lumina ce i-a arătat drumul apucat, a știut să soarbă dragostea neamului din care face parte, a căpătat parte din puterea de luptă ca și speranța în isbândă.

Nu eră oare d-sa indicat, venind la rând în bătrânețe să se alipească ultimelor vorbe sănătoase, din cuvântarea d-lui Găvănescu, să treacă peste prietenia personală pentru adevărul general și să alunge din mintea studenților nedumerirea născută prin vorbele d-lui A. C. Cuza, unul din profesorii lor?

Nu, iubiți studenți să nu vă luați după vorbele d-lui A. C. Cuza, rostite într'un moment de uitare a datoriei sale de adevărat profesor, când ura și necazul personal a aruncat un vâl asupra dreptei sale judecăți. Luați din contră drept pildă mersul vieții celui alt profesor, d-l N. Iorga, și a celor asemenea lui, lăsând la o parte defectele lor, inerente ori cărui om, mai bătaoare la ochi cu cât e mai sus pus.

Rostul vostru, intrând în universitate, este în primul rând să vă țineți de carte, de laboratorii, de clinici, de seminarii. Voi vă găsiți la începutul unui drum lung, anevoios, cu mulți spini în cale. Viața adevărată, pe care nu o cunoașteți încă, vă așteaptă de acum înainte, cu multe taine, ascunzișuri, prin care trebuie să răsbateți spre a prinde câte o clipă din seninul cerului liniștit, luminos, fermecător. Pentru ca să fiți siguri de isbândă, vă trebuie să învățați a munci, a vă împlini datoria, deprinzându-vă, cu toate mijloacele care par migăloase, fără însemnătate, dar care duc la cunoașterea vieții, la prinderea firului ce călăuzește firea, pe oameni. Ce ați zice de un călător care apucă drumuri necunoscute, îndelungi, fără nici o prevedere, fără nici o pregătire. La ce rezultat ar ajunge un sculptor care simțind sfântă flacăra a artei în el, s'ar apuca de odată să atace blocul de marmură, fără o învățătură îndelungă asupra mijloacelor, care l'ar putea duce mai sigur la îndeplinirea idealurilor sale.

Ceia ce ne omoară pe noi, Români, ceia ce ne va duce la picire, nu sunt atât străinii, ci nedeprinderea la muncă fără răgaz și la simțul datoriei ce fie care din noi are de îndeplinit în complecta mișcare a mașinării sociale. Fie care vrea să fie conducător, profet, lecitorul boalelor generale, dar rareori de tot își caută de treabă în cercul restrâns al activității sale; munca este nesocotită pentru că nu e căutată, nu e știută; vorbele goale, pompoase, cântate pe acelaș ton de superioritate, de mândrie, sunt mai de efect, mai atră-

gătore de și fără rod, decât tihnita împlinire a datoriei, mersul încet, dar sigur spre o desăvârșită țintă.

A învăța munca, nu se poate ori când, vremea tinereții entuziaste, ce nu se obosește prea repede, biciuită mereu de dorul de a cunoaște, este cea mai prielnică pentru acest scop. A munci e o cinste, pe care trebuie să o cunoașteți, a ști să muncești e o artă mai grea de cât a sfătui să ocoliți munca.

În mersul liniștit, normal, al unei țări, progresul ei, buna ei stare, nu se bizue decât pe munca conștientă, mereu primenită, a celor ce o compun. Iar când țara e în pericol, un pericol iminent, amenințător, ca și pe un vapor gata să se scufunde, atunci abia puteți arunca unelte, microscopul, cartea; căci viața voastră se confundă cu a țării; luptând pentru ea, luptați pentru voi. Când studenții germani, pe cari i-ați adus drept pildă, s'au pus alături de profesorii lor, cari au părăsit laboratorul și biblioteca, era timpul ca entuziasmul lor, puterile lor, să fie sacrificate în serviciul patriei. Până atunci și de atunci încoace, ei muncesc de dimineață până 'n seară în taina vreunui laborator sau a unei uzine, își storc ochii răsfoind cărțile, adăpându-se dela experiența și sfaturile celor mai bătrâni, înălțând prin aceasta prestigiul țării lor, dându-i strălucirea ce o face temută, invidiată, puternică.

Înțeleg dragostea voastră pentru țărani, pentru acele milioane de suflete chinuite, ce-și târăsc viața grea între brazda răsturnată pentru alții și nevoile ce-i înmormântează de vii; e explicabil interesul ce-l purtați neamului românesc, rupt în fărâmituri asvârlite peste munți și ape.

Dar tocmai sudoarea milioaneilor de iloți, cu care se umezește pământul din care ne hrănim, trebuie să vă înțească la muncă, trebuie să vă susție în căpătarea mijloacelor prin cari să le veniți în ajutor. Căci nu prin vorbe, mereu aceleași, chiar ori cât de pline de entuziasm, de căldură, de sinceritate, îi puteți deslănțui din legăturile ferecate de veacuri. Ceeace a înodat anii, greu poate tăia clipa, căci atunci s'ar periclita însăși țara, mică, pândită din toate părțile spre a fi pedepsită la cea mai slabă manifestare contagioasă. Înțeleg chiar dorința voastră de a vă scobori în mijlocul lor, nu însă pentru a ridica zăgazul unei ape cu aparența liniștită, dar care ar scăpa sub formă de puhoi, sălbatec, pustiitor, ce ar răspândi jale, durere, în loc de mulțumire, binecuvântare. Înțeleg să vă luați toiagul în mână, *în vremea liberă dela pregătirea voastră*, și să vă duceți în mijlocul lor, punându-le în valoare restul de puteri ce le-au mai rămas, să purtați în mijlocul întunerecului în care trăesc, raza slabă de lumină ce ați prins-o în voi dela marele izvor.

Alipindu-vă preotului, învățătorului, lăsați la restrânsese lor mijloace, puteți să aduceți așa de mult bine, față de binele vorbelor depărtate, rostite într'un mediu unde cel mult pot deștepta frica, încordarea pentru pericolul mare ce ne așteaptă, pentru temelia ce se clatină.

Dar pentru ca să răspândiți lumina, cultura, să puteți modela puterea uriașă, dar primitivă, brutală, distrugătoare cu o forță folositoare, dătătoare de viață, trebuie ca voi să vă luminați, trebuie ca voi să fiți convinși de mijloacele ce fac puterea folositoare, trebuie

să cunoașteți amănunțit complexul fenomenelor de viață individuală și socială, trebuie să vă deprindeți cu arta de a cunoaște, de a observa, de a cerne adevărul din pleavă.

Prin munca ce veți cheltui-o în vremea voastră de student, prin dragostea de neam și țară ce are în grijă fiecare profesor să v'o deștepte, prin căldura și sinceritatea ce o dă numai o cultură largă, adâncă, serioasă, veți deveni elemente conștient folositoare, atunci când viața voastră individuală, pe care nu o puteți sacrifica, nici măcar neglija, vă va împrăstia în mijlocul acelora pe cari îi iubiți, de a căror mizerie sunteți convinși și pe cari îi aveți sub mână, spre a-i lăsa în întunericul în cari i-ați găsit sau a-i ridica spre lumea voastră de muncă, lumină și înțelegere. Și prin această cale, voi, studenții de azi, ucenici în ale vieții, puteți deveni oameni folositori, îndrumători, picături de ploaie ce dau frumusețe, rodnicie, putere, câmpului îngălbenit de vânturi îndelungi și secetă continuă. Atunci va fi puterea voastră; atunci se va vedea dacă vorbele de azi și dragostea platonice ce o manifestați e numai farmecul unei muzici ce vă place să o auziți ori e sinceritatea trainică, sădită în inimile voastre de durerea părinților ce se chinuesc, a mulțimii ce ne hrănește sau măcar a profesorului ce știe să vă îndrepte privirea și sufletul către cei obijduiți.

DR. I. SIMIONESCU

Profesor la Universitatea din Iași

CESTIUNI SOCIALE

RĂZBUNAREA¹⁾

II

Mai sunt încă și astăzi popoare la cari necredința femeiei legitime se pedepsește în mod foarte crud. Această pedeapsă este consfințită prin obiceiuri. Astfel este în Rusia. *Gorki* ne vorbește de următoarea sălbăticie la care a fost martor.

O FAPTĂ

Pe drumul satului, prin căsuțele de lut, văruițe în alb, înaintează un alaiu ciudat, scoțând țipete sălbatice. Greoiu se mișca mulțimea compactă de norod ce părea a fi un talaz înfricoșător. Inceputul convoiului îl formează o mârțoagă deșălată care pășește încet cu capul la pământ. Când ridică piciorul de dinainte, își scutură într'un chip așa de ciudat capul, în cât pare că ar dori să-și ascundă botul hăd în praful drumului. Când însă pune piciorul de dinapoi, își apleacă atât de tare coapsa, că-ți vine să crezi că se așterne, la pământ.

La spatele căruței e legată o femeie mică—aproape o copilă—in pielea goală. Din pricină că e legată strâns de mâini, umbletul ei e straniu; capul încadrat de un păr bălaiu, resfirat—e ridicat în sus, ochii mari, holbați privesc în depărtare, cu o căutătură tâmpită fără țintă, în care nu-i nimic omenesc. Trupul ei este peste tot acoperit de pete vinete și roșii, rotunde și lungărețe. Țăța din stânga, de fecioară, e găurită și din ea picură sângele incetșor. De-a curmezișul pântecelui, prelungită până la genunchiul piciorului stâng, se află o dungă roșie. În sfârșit tot corpul era acoperit, în loc de haine, cu'n strat subțire de praf. Se părea că din trupul acestei femei s'ar

1) A se vedea *Noua Revistă Română*, 7 Februarie 1910.

fi ruft o fâșie de piele, lungă și îngustă și că a fost lovită în pânțele cu'n drug, căci era îngrozitor de umflat și foarte vânt.

Picioarele ei sunt mici și subțiri și deabia se târăse prin praf, trupul sucit, se clătina când într-o parte când într-alta și te miri cum de se mai ține pe aceste picioare, de asemenea acoperite cu pete vinete—și nu cade, lăsându-se a fi târâtă, pe pământul prăfuit și cald, de căruța de care e legată.

În căruța însă stă un slăcău, înalt crescut, îmbrăcat cu o cămașă albă și pe cap cu o căciulă neagră, din care se văd eșind șuvițe de păr de un roșu ca focul. Într-o mână ține hățurile, în alta biciul, cu care lovește regulat când spatele măturtoagei când a femeiei celei mărunte, ce pare a fi o grămadă de oase acoperite de carne. Ochii slăcăului sunt însăgerați și fulgeră de un triumf hain. Mănecele cămășei sale suflecate până la coate dau la iveală, brațele puternice și musculose acoperite de puf roșu și deși, gura deschisă arată dinții albi și ascuțiți, și din când în când hoțomanul de slăcău țipa cu glas răgușit:

— Hai; hăis-cea, vrăjitoare!... Hai, hăis-cea! Oho!... Na-ți încă una!... Așa!... Ți place cumătro!..

Și după căruța de care e legată femeia urmează mulțimea, țipând, urlând, fluierând, răsând, bălându-și joc și cu toți îndemnând s'o biciuiască mai tare... Ștrengarii aleargă... Câte odată fuge unul înainte, aruncându-i cuvinte nerușinate în față. Apoi te asurzește răsetele mulțimei, fiecare cu glas deosebit și pocnetul biciului ce văjaie prin văzduh..

Femeile au fețele întărite și de plăcere le lucesc ochii... Bărbații strigă căruțașului ceva scârnăv... El se întoarce spre ei și râde cu poftă cu gura larg deschisă. Apoi iarăși o lovitură de bici pe trupul femeiei. Biciul e lung, subțire, se încolăcește în jurul umărului și acum e prins de subsoară. Slăcăul, trage atunci cu putere biciul spre sine! femeia țipă ascuțit și cade cu spatele în praf. Câți-va din mulțime o acoperă cu trupurile lor apăsate deasupra ei. Calul stă în loc, după o clipă pornește din nou și femeia cu desăvârșire fărâmată își urmează calea ca înainte.

Și biata g'oaabă pășește încet și scutură capul sburlit, par'că ar vrea să zică:

«Uitați-vă—ce scârbos e să fii un dobitoc! Te poate sili să fii părtaș la ori ce nelegiuire...»

Ceea ce arăt aici nu-i o expunere alegorică a unui profet prigunit torturat și nerecunoscut în țara lui—nu, din nenorocire nu! Numesc aceasta o faptă.

Căci așa pedepsesc bărbații necredința femeilor. E o anumită stare de lucruri, un portret după natură, un obicei—il văzui în anul 1891 la 15 Iulie în satul Kandibow-k, în gubernia Chersonului²⁾.

*

O altă răzbunare, consfințită prin obiceiuri, a fost așa numita *vendetta*, în Corsica. Când membrul unei familii era omorât, toți cei cari aveau legături de sânge cu dânsul, erau obligați să-l răzbune, omorând pe asasin sau pe vr'utul dintre membrii familiei lui. Răzbinarea se transmitea din generație în generație și nu încetă de cât când, atât dintr-o parte cât și din cealaltă, cădea un număr egal de morți.—De când cu introducerea jandarmeriei, pe la jumătatea secolului trecut, ea aproape a dispărut.

Cazuri grozave de răzbunare se întâmplau—se mai întâmplă și acum la sălbatici,—în armată. Un asemenea

caz, descris în mod magistrat, este istorisit de *Sienkiewicz*, într'unul din romanele sale.

«Ei bine, frate—i-a spus sergentul cu o voce liniștită. Ți-a sosit ceasul.

«Azya eră lungit pe spate, răsuflă în voie, căci brațele-i fusese deslegate și întinse sus dealungul corpului în dreapta și stânga capului. El nu-și putea mișca mâinile, fiindcă erau legate de o bârnă prin puternice curele smolite. Azya ghici îndată pentru ce eră întins astfel; dar în aceiaș clipă el văzu și alte preparative, care îi arătară, că tortura lui va ține mult și va fi grozavă. El eră gol dela brâu în jos; ridicând puțin capul, văzu între genunchi o țeapă ascuțită, a cărui bază eră proptită de trunchiul unui arbore. De fiecare picior al lui eră legată câte o frânghie, la extremitatea căreia eră fixat o cruce cu un cal înhămat. La lumina faclelor, Azya nu putu vedea decât numai partea dinnapoi a cailor și pe doi soldați ceva mai departe, cari probabil că țineau caii de căpăstru.

«Nenorocitul observă dintr'o aruncătură de ochi toate aceste preparative; apoi, nu știu pentru ce, privind cerul, văzu stelele și licărirea crescândă a lunei.

«Mă vor sfâșia, gândi el.

«Și îndată scrâșni din dinți așa de puternic, încât fălcile i se încleștară spasmodic.

«Și pe când fața i se îngheță, sudoarea-i curgea și-roaie pe frunte. Apoi i se părû, că pământul se despică sub dânsul, că trupul i se rostogolea într'o prăpastie fără fund. O clipă el pierdu conștiința de mersul timpului, de locul unde se află și de ceace îl vor face să îndure. Sergentul îi descleștă dinții și îi vărsă țuică în gură.

«El tuși, scuișând lichidul arzător, dar fu constrâns să înghită nițel. Atunci se simți într'o stare ciudată, nu beat, din potrivă, niciodată mintea nu i-a fost mai limpede. Văzu ce se petrece în jurul său, înțelese totul și o ațâțare extraordinară îl coprinse, o nerăbdare stranie că toate astea țineau așa de mult și că nu s'a început încă nimic.

«Pași greoi răsunară; în fața lui apărû Pan Adam. La vederea sa, Tătarul se cutremură.....El își zise: «Sunt în puterea lui; mă jurasem să-l răpui,»—și avu o senzație atât de grozavă, încât părul de pe cap i se zbârli.

— «Din cauza faptei tale, vei muri în torturi—zise Pan Adam.

Tătarul nu răspunse nimic, se auzi însă răsuflarea lui găfâindă.

«Novoveski pieri; urmă o tăcere pe care o întrepruse Lusnia. «Ai amenițat pe cucoana—i spuse dânsul cu o voce răgușită—însă cucoana se află acum împreună cu bărbatul ei, iar tu ești în mâinile noastre. Ți-a sosit ceasul!

«Aceste clipe fură începutul torturii lui Azya. Acest om teribil înțelegea la ceasul morții, că trădarea și cruzimea lui au fost zadarnice. Dacă Basia ar fi murit pe drum, el s'ar fi mângâiat cu gândul că, scăpată din brațele lui, nu se află în acelea ale altuia; și această ușurare i-a fost răpită, chiar în momentul când vârful țepii era numai la câteva degete depărtare de corpul lui. Toate au fost de prisos. Atâta trădare, atât sânge

2) Maxim Gorki, — *Ceva mai bun, mai omenesc!*... Nuvele trad. de L. Paukerow, Buc. 1905. Tip. „Speranța“.

vărsat, o pedeapsă atât de crudă așa de apropiată, pentru nimic!..... toate astea pentru nimic!

«Lusnia nu știa de ce agonie Azya suferea deja, după ce auzise cuvintele sale; dacă ar fi știut, i le-ar fi repetat o zi întreagă.

«De altfel execuția începea. Lusnia se aplecă și, ridicând pe Azya de șolduri, pentru ca să-l așeze în direcția potrivită, el strigă soldaților, cari țineau caii: Înainte, dar încet și împreună!

«Caii înaintară, frânghiile întinse traseră picioarele lui Azya. Cât ai clipi din ochi, corpul său alunecă pe pământ în dreptul țepii. Apoi vârful se înfipse și atunci ceva oribil începu.... ceva scârbos pentru natura și sentimentele omenești. Oasele nenorocitului începură să se desprindă din încheeturi, trupul i se despică din amândouă părțile; o durere de necrezut, atât de grozavă în cât se aseamnă aproape cu un fel de voluptate monstruoasă, îi pătrunse toată ființa. Țeapa se înfigea din ce în ce mai adânc. Azya strângea din fălci, dar ne mai putându-se stăpâni, dinții i se rânjiră într'un rictus hidos și din beregată -i isbucni un strigăt, un A! a! a! ca croncănitul unui corb.

«Incet! comandă sergentul.

«Azya repetă strigătul său teribil din ce în ce mai iute.

«Croncănești? îl întreabă sergentul. Apoi comandă oamenilor: — Opriți-vă! împreună! Așa, s'a făcut— zise el— întorcându-se către Azya, care amuțise și scotea numai un horcăit înăbușit.

«Caii fură îndepărtați, soldații ridicară țeapa, o înfipseră într'o gaură săpată pentru acest scop și o înțepeniră în pământ. Fiul lui Tugai Bei [Azya] privea din vârf această faptă. El își da seama. Acest fel hidos de tortură este cu atât mai grozav, cu cât victima trăește câteodată chiar trei zile, după ce a fost trasă în țeapă. Capul lui Azya era aplecat pe piept; buzele lui se mișcau și plescăiau, ca și cum ei ar fi mestecat ceva și ar fi căutat să-i afle gustul. Apoi dânsul simți o mare slăbiciune și văzù dinaintea ochilor o ceață deasă și spălăcită, această ceață i se părù grozavă. Totuș el recunoscù prin ea figurile sergentului și dragonilor; el văzù că se află în țeapă, că greutatea corpului său îl înfigea din ce în ce mai mult. Apoi simți picioarele amortindu-i și deveni din ce în ce mai puțin simțitor la durere.

«Câte o clipă, din când în când, întunerecul îi ascundeă această ceață albicioasă; atunci el clipea din ochiul său unic, dorind să vadă totul mai înainte de a muri.

«Privirea lui se fixă cu o ciudată stăruință, pe lumina fie cărei torțe, fiindcă i se părea, că în jurul flăcărilor se află un cearcăn colorat, ca un curcubeu.

«Dar tortura lui nu se sfârșise încă. După o clipă sergentul se apropiè de țeapă cu un burghiu în mână și strigă soldaților: Ridicați-mă.

«Doi soldați vânjoși îl ridicară. Azya îl fixă cu atenție, ca și cum ar fi vrut să știe ce fel de om se cățără astfel până la el. Apoi sergentul îi spuse: Cucoana ți-a scos un ochiu, eu mi-am fâgăduit să ți-l scot pe celălalt.

«După ce rosti aceste cuvinte, el îi fixă vârful burghiului pe pupilă, îl răsuci odată, apoi încă odată și când

pleoapa și pielea delicată, care acoperea ochiul, se prinseră în jurul spiralei, el îl mai răsuci odată și-l smuci în sus.

«Atunci din cele două orbite ale lui Azya, două și-roaie de sânge curseră, curseră ca două și-roaie de lacrimi pe obrajii lui, galbeni ca turta de ceară. Dragonii stinseră faclele, în tăcere, ca și cum le eră rușine ca lumina să lumineze un asemenea îngrozitor spectacol, și numai slabele raze argintii ale semilunii după cer căzură pe corpul lui Azya. Capul i se aplecase cu totul pe piept, dar mâinile sale legate de bână, înfășurate în curele smolite, erau înălțate drept în sus către cer, ca și cum acest fiu al Orientului invocă răzbunarea Semilunii turcești în potriva călăilor lui.

«—Incălecați! strigă Pan Adam.

«Înainte de plecare, sergentul aprinse cu o faclă mâinile înălțate ale Tătarului, și detașamentul porni înspre Yampol. Printre ruinele din Rashkoff, în noapte și pustietate, Azya, fiul lui Tugai Bei, rămase în vârful țepii; faclă vie, el arse mult timp, în mijlocul întunecimilor »).

*

După cum se știe, mai înainte dreptul penal eră întemeiat pe o concepție cu totul deosebită de aceea, care a început să fie ținută în seamă acuma. Pedepsele cari se aplicau celor ce se abăteau dela legile scrise, erau socotite ca acte de răzbunare socială în potriva vinovaților. Așa se explică și cruzimea lor.

Aceasta se întâmplă chiar și în umanitara Franță. Nu mai departe decât cu câteva zecimi de ani înainte de marea revoluție, se practicau execuții în public, ce rivalizau în cruzime cu ceea ce petrecea la Chincezi.

În anul 1757, un dezechilibrat, numit Damiens, a găsit de cuviință să atenteze la viața regelui Ludovic XV, lovindu-l cu pumnalul.

Mai întâiu a fost supus la tortura focului, pentru ca să mărturisească dacă are complici. În cele din urmă, a fost osândit să fie sfâșiat în public.

Iată, după povestirea textuală a lui *Mercier*, cum a fost executată sentința în potriva lui, în Piața Grevei, la 28 Mai 1757:

«Mâna dreaptă a pacientului a fost deocamdată arsă încetul cu încetul. Flacăra îi smulse un țipăt îngrozitor. Grefierul se apropiè atunci de osândit și-l somă din nou să-și denunțe complicii.

«El protestă că nu are. În aceeaș clipă, călăul îi sfâșie cu un clește înroșit în foc fășii de carne din țate, din coapse, din pulpe și din brațe; iar în găurile făcute turnă plumb topit, untdelemn clocotind, smoală, ceară și pucioasă, topite împreună. În timpul acestei torturi, osânditul strigă de mai multe ori: «Dumnezeul meu! putere, putere! Doamne, aibi milă de mine! Doamne, Dumnezeul meu, dă-mi răbdare!»

«La fiecare sfâșiere, se auzea țipând îndurerat; dar, întocmai după cum făcuse când i-a fost arsă mâna, își întorcea capul, ca să privească fiecare rană, și țipetele încetau îndată.

«Însfârșit îi legară brațele, picioarele și coapsele, pentru ca să fie sfâșiat. Aceste preparative fură lungi și foarte dureroase. Frânghiile fiind strâns legate peste

răni, smulseră noi țipete pacientului; totuș aceasta nu-l împiedecă să se privească cu o ciudată curiozitate.

«Caii fiind înhămați, începură să tragă cu putere de membrele nenorocitului, care scotea țipete înspăimântătoare. Intinderea membrelor fu mare de necrezut, totuș desmembrarea nu se producea. Cu toate eforturile cailor, cari erau întărâtați cu puternice lovituri de bice, această din urmă parte a torturii dură deja de mai mult de un ceas. În urma avizului chirurgilor cari erau de față, — comisarii, din cauză că începuse să se înopteze, ordonară călăului să taie ligamentele brațelor și picioarelor.

«Apoi puseră pe cai să tragă. După mai multe smucituri, un braț și o coapsă se rupseră din corp. Torturatul privea și această crudă șfășiere, cu o curiozitate neliniștită. Numai după ruperea ultimului braț, el părură că-și dă sufletul.

«Membrele și trupul fură arse pe o grămadă de lemne în mijlocul pieței, iar cenușa măturată și aruncată în râu.

«În timpul când pe eșafod, nenorocitul Damiens expia atât de grozav atentatul lui, nobilii și nobilele dela curtea regelui, înghesuți în primul rând, sorbeau cu ochii acest sângeros spectacol. Încă des de dimineață, ei se grăbiră să vie, pentruca să nu le scape nimic nevăzut; însă, din cauză că așteptarea se prelungea nemăsurat de mult, ca să-și omoare timpul, ei se gândiră a face să circule în mijlocul grupurilor, — întocmai ca la o serbare mondenă — tăvi încărcate cu răcoritoare.

«Reprezentăția sfârșită, toți se grăbiră spre saloanele din Versailles, nerăbdători să raporteze regelui amănuntele groaznicei agonii la care fuseseră de față. Se povestește chiar că, cu această ocazie, o tânără și adorabilă ducasă se distinse prin vioiciunea sa. Ea făcu delicia galeriei, mimând «cu o grație și veracitate incomparabilă», peripețiile dramei, dovedind prin aceasta, că nesimțirea unui suflet femeesc poate să egaleze, or cât de extraordinară ar fi, răbdarea trupească a unui regicid.»¹⁾

III

O cestiune psihologică foarte interesantă este, de a se ști *ce simte* celcare se răzbună. Un lucru e cert că nu simt toți la fel.

Un fenomen ciudat se întâmplă în sufletul multor răzbunători, din gelozie. Cu toate că sunt convingși de dreptatea ce-au avut să pedepsească pe soția necredincioasă — dreptate recunoscută și de legi, într'unele țări — cu toate că erau arși de setea de răzbunare; totuș după ce s'au răzbunat, se simt cu desăvârșire dezolați. Remușcarea de care sunt cuprinși n'are margini și câte odată este atât de grozavă, încât îi fac să se sinucidă. Cum se explică acest fapt. Explicare logică n'are nici una. De altfel ar fi și absurd să pretindem logică în toate fenomenele sufletești.

O explicare ar fi aceasta. Gelozia le-a întunecat sentimentul iubirii; iar după ce setea de răzbunare a fost satisfăcută, vederea suferinței sau a morții persoanei care le-au fost odată atât de scumpă, le redeșteaptă o

parte din vechea dragoste și-i face să sufere. În sufletul lor se produce conflict între judecată, care le îndreptățește fapta și între simțire. Și dacă reflectăm mai de aproape, nu vedem oare, că cele mai multe din sbuciumările sufletești provin din lupta dintre simțire și inteligență?

Afară de aceștia, cari sunt îndurerați după ce s'au răzbunat și cari sunt cei mai puțini, — sunt ceilalți cari se simt satisfăcuți întocmai ca omul, care și-a potolit o sete chinuitoare.

Ați auzit de sigur despre o *voluptate a răzbunării*. Ea există.

În primul rând voluptatea răzbunării o gustă amoralii și perversii, cari sunt foarte veninoși. Suferința omenască le produce un adevărat deliciu. Ei și-o manifestă adesea prin zeflemele la adresa victimei, care le-a căzut în ghiară. Astfel este țărănul din scena de sălbăticie descrisă de *Gorki*, care jubilează și tresaltă de bucurie la vederea suferințelor nevastei pe care o torturează.

Astfel este sergentul din atrocitatea expusă de *Sienkiewicz*, care găsește de cuvântă să zeflemiscască pe sârmanul Azya, spunându-i că croncănește ca ciocurile, atunci când se află în paroxismul durerii.

Am avut ocazia să aflu mărturisirea verbală a unuia, care a gustat din această voluptate a răzbunării.

Unul îi făcuse o infamie, cu care de altfel și-a permis și luxul ca să-l sfideze. Acesta a trebuit «s'o înghită». După trecere de câți va ani, i-a plătit-o cu vârf și îndesat. N'ai ideie ce bine m'am simțit — îmi spuneă dânsul. *Par'că îmi crește în inima*. Mă simțeam foarte sprinten. Și cu toate că eram neînsoțit de nimeni pe stradă, râdeam cu hohote ca un nebun. Apoi a urmat o liniște foarte plăcută, în care «îmi mistuiam răzbunarea.»

După cum se vede, acesta eră de o natură expansivă. Cu totul altfel sunt fățarnicii. Ei, totdeauna, dau lovituri cu brațul altuia. De multe ori, cel lovit nici nu știe pe adevăratul autor și — ironie a împrejurărilor! — i se plânge chiar lui. Acela are aerul să-l compătimească și, după ce mai întâiu se miră de celece i s'au întâmplat *iubitului* său prieten, caută să-l consoleze — numai din buze, se înțelege; iar în sufletul lui pervers simte o adâncă voluptate — *voluptatea răzbunării*.

Sunt alți oameni — de o mare valoare intelectuală, de altfel, — cari nu vor să fie socotiți ca răi la inimă. Aceștia caută totdeauna să dea actelor lor de răzbunare o formulă logică, ceeace-i face să apară în fața naivilor ca mari justițieri, deși nu sunt altceva, de cât suflete pline cu veniu chintesențiat.

Unii dintre aceștia își permit chiar luxul să-și batjocorească victima.

Un *justițier* de aceștia ajunsese ministru de... justiție. În această calitate, a permutat în Dobrogea pe un magistrat care, când fusese student, jucase un rol mai pronunțat în mișcarea naționalistă după vremuri, — rol care nu plăcuse justițierului. Magistratul plângându-i-se de aceasta, justițierul, cu o naivitate foarte prefăcută, i-a spus: Pe d-ta într'adins te-am trimes acolo; căci în calitatea dumitale de *naționalist* fervent, ești cel mai chemat să *naționalizezi* populația împestrătată de acolo.

1) Dr. Vanlair, *Le mystère de la douleur* (în *Revue des deux Mondes*, 15 Août 1901, pag. 851—2.)

Bineînțeles că magistratului părându-i-se cam *riscată* această «argumentație», și-a dat demisia, care probabil că i-a fost primită cu brațele deschise.

Mici satisfacții din răzbunare avem ocazie să observăm în fiecare zi—sau aproape—prin sindrofii mai cu seamă. Când o persoană are un mic dinte împotriva alteia, caută să «o înțepe» cu câte un cuvânt, cu câte o aluzie răutăcioasă. Și când vede că această înțepătură și-a produs efectul, pricinuind suferință persoanei vizate; atunci observăm cum fizionomia i se luminează de o deplină satisfacție, cum fața i se roșțește, cum ochii îi lucesc de plăcere. În acest fel de plăceri sunt maestre unele femei care, prin intuiția lor psihologică înăscută, cunosc mai bine părțile vulnerabile ale sufletului omenesc și, deci, știu cum să-l rănească mai cu efect.

Neapărat că mijloacele de răzbunare ale dușmanilor sunt infinit de felurite. Felul lor atârnă de gravitatea motivelor, de împrejurări și de gradul de răutate al persoanei răzbutătoare.

IV

S'a discutat mult asupra faptului dacă dușmănia are sau nu vr'un folos social.

Mai întâiu de toate, trebuie să avem în vedere că sunt dușmăni și dușmăni. Este în afară de orice discuție, că dușmăniile celor amorali și perversi, nefiind întemeiate pe nici un motiv leal, nu pot fi decât vătămătoare. Ceeace provoacă de obicei dușmănia acestora sunt tocmai fapte, care ar merita mai mult aprobare și admirație. Însă în realitate se petrec lucrurile cu totul altfel. Între amorali și oamenii de caracter există o antipatie înăscută, care, când aceștia din urmă îi prigonesc sau îi demască, se transformă în dușmănie inplacabilă. Nimic nu terorizează și nu revoltă mai mult pe oamenii neconștiințioși, decât aceia cari sunt pătrunși de sentimentul datoriei. A avut dreptate *Schopenhauer* când a spus: «Pot să-ți fie prieteni niște oameni cărora o natură ca a ta le este, în adâncul inimii lor, o veșnică mustrare?»

Prin urmare de utilitatea dușmăniei celor din această categorie, adică a celor neonești împotriva oneștilor, a celor amorali împotriva moralilor—nici nu poate fi vorbă.

Dar nici dușmănia întemeiată pe motive bine cuvântate nu poate să fie folositoare întotdeauna; căci, ea fiind o patimă, depășește adesea măsura și deci, în satisfacerea ei, riscă foarte adesea să fie nedreaptă. Însă trebuie să recunoaștem, că are și o parte folositoare. Ea înfricoșează pe încorecți și îi face mai puțin vătămători. Dacă toți cei răi ar ști, că faptele lor nu vor scăpa nepedepsite, atunci de bună seamă că numărul lor s'ar împușina mult.

Poate că e un rău să te răzbuni; dar este și mai mare rău să fii prea ertător față de canalii. Și adesea ești pus în neplăcuta poziție de a te face temut, pentru că să fii respectat. De altfel sunt unii oameni, cari nu se cim să-și creeze dușmăni, când știu că ele vin din partea celor încorecți. Din potrivă, aceasta le mărește chiar prestigiul.—A rămas celebră fraza, pe care mare-

le *Colbert* a spus-o lui Ludovic XIV: «Sire, on ne s'appuie que sur ce qui resiste».

Oamenii lipsiți de simțul moral pot fi opriți de la apucături vătămătoare, numai prin temerea de pedepsă. Dar fiindcă sunt o mulțime de fapte rele, cari scapă de prevederile legii,—este necesar ca aceștia să fie înfrânați pe alte căi. Acum, că facem aceasta cu sau fără dușmănie, e lucru secundar. Principalul e că, acolo unde legea este neputincioasă, indivizii în parte or solidarizați să intervie. După cum este vinovat cel care a prins năpârca sub picior și nu-i zdrobește capul; tot astfel este și acela care s'arată ertător față de mișei. Prin aceasta îi încurajează să persevereze în purtările lor vătămătoare.

S'ar putea obiecta de către unii, că deoarece omul nu are voința liberă, cu alte cuvinte, de oarece felul său de purtare este determinat de firea lui,—noi nu avem dreptul să-l facem răspunzător.

Cu toate acestea, chiar dacă admitem că nu există liber arbitru; aceasta nu ne ridică dreptul de a pedepsi.

Mai presus de interesele individului sunt interesele sociale. Și când ele sunt amenițate, este chestie de *profilaxie socială* ca să le apărăm. Puțin îmi pasă, că cutare amoral sau pervers nu este liber de faptele sale. Eu, societate, nu găsesc alt mijloc de a mă apăra, de cât pedepsindu-l, când mi-a pricinuit rău; sau împiedicându-l de a fi vătămător, prin crearea de pedepse, care să-i înfrâneze apucăturile rele, pe care nu are destulă putere în el, ca să și le înfrâneze singur.

Să ne pătrundem de acest adevăr, că dacă este o crimă să fim nedrepti față de cei buni și meritoși,—este o mare imprudență să fim ertători față de încorecți și perversi.

N. ZAHARIA

Ș T I I N Ț A

DIN PSIHOLOGIA DEMONIACILOR

Cu prilejul Conferinței ce d. Dumas a ținut în București în seara de 25 Ianuarie 1910.

D-nul G. Dumas, profesor la Sorbona și șef al laboratorului de psihologie experimentală (pathologică) dela azilul de alienați S-ta Ana din Paris, aflându-se în București, a ținut în seara de 25 Ianuarie—în sala Liedertafel—o conferință în care a expus, căutând a talmăci, cazul unei demoniace din zilele noastre.

Se știe că Noul Testament este plin de asemenea cazuri. «Aduceau la dânsul pe toți cari aveau suferințe și pe cei stăpâniți de duhul rău. Și tot orașul era adunat la ușă. Și tãmadui pe mulți cari sufereau de feluri de boale, și mulți demoni (draci) scoase afară din cei bolnavi și nu lăsă pe demoni să vorbească, întrucât aceștia îl cunoșteau pre el că este *Christos* 1)».

«Atunci i se aduse un demonizat orb și mut; și îl tãmadui încât și văzù și grãl... Iar Fariseii auzind ziceau: acesta nu scoate demonii afară decât prin Beelzebut (Tartorul), ca stăpân peste demoni... Dar Isus

1) Ev. după Marcu, Cap. I, verset 32—34.

le zise lor : dacă satan scos'a afară pe satan, desbina-tu-s'a pe sine însuși... cu deci prin spirit Dumnezeucs trebuie să fi scos pe demoni 1)».

«Îndată auzind despre dânsul o femeie a cărei față avea spirit necurat, venind, căzù la picioarele lui. Și femeia era elină, de neam siro-feniciană. Și îl rugă ca să scoată demonul din fata ei 2)».

Or, despre un asemeni caz, caz biblic, ivit în zilele noastre, ne-a vorbit d. Dumas în conferința d-sale dela 25 Ianuarie.

Dar pe când pentru Evangheliștii și contimporanii lor o asemenea boală își avea pricina în existența unui spirit rău care a intrat în corpul unui individ,—și deci tălmăduirea sta în scoaterea acestui spirit rău din corpul bolnavului,—pentru psihologul modern, pentru d. Dumas, lucrurile stau cu totul altfel.

Noi ne propunem în studiul de față,—nu atât de a expune cazul răzleț pe care ni l-a înfățișat d. Dumas 3) cât mai ales de a stăruî asupra teoriei prin care psihologul francez a căutat să tălmăcească acest caz.

Pentru a înțelege această teorie, trebuie să știm problema psihologică de care se leagă. Este vorba de acea problemă cunoscută în psihologie sub numele de *problema naturei afectivității*. Care este obârșia simțimintelor? Avem două teorii tipice în prezență : 1 *teoria intelectualistă* și 2 *teoria periferică sau fiziologică* ; față de aceste două extreme teorii, d-nu Dumas îmbrățișează o atitudine intermediară.

I. *După teoria intelectualistă* susținută de Herbart, Wundt, Lehman, Nahlowschy, simțimintele își au același izvod ca și ori ce altă stare de conștiință. Ele nu sunt în ultima analiză decât un fel de judecată în germen, o judecată confuză. Afectivitatea nu rezultă deci din niscaiva elemente *sui generis* ci din felul cum sunt orânduite senzațiile, adică din cursul și din relația senzațiilor. Austriacul Nahlowschy mai cu seamă, se rotește în chip foarte hotărît asupra naturii sentimentelor considerate din punctul de vedere intelectualist. Termenul prin care el explică emoția, este *reflexiunea*. Pentru el sentimentele rezultă din acordul sau desacordul ideilor ce coexistă în spiritul nostru. Fenomenul afectiv n'ar fi deci decât percepția imediată a unei accentuări de oprire sau continuare a raportului dintre reprezentările noastre; cât despre stările organice, ele nu sunt decât elemente ce se adaugă la emoțiune, ca consecințe iar nu ca principii.

II. *Teoria periferică și fiziologică*. Conform părerii generale,—zice W. James în Psihologia sa la cap. XXV,—emoția provine *direct* din percepție. Or, noi credem că între percepție și emoție se interpune o stare organică, corporală. Noi nu plângem pentru că suntem triști ci suntem triști pentru că plângem... nu lovim pentru că suntem iritați ci suntem iritați pentru că lovim... nu tremurăm pentru că suntem înspăimântați ci suntem înspăimântați pentru că tremurăm...»

Mult mai ante-intelectualist decât psihologul ameri-

can este psihologul francez, Ribot. «Teza fiziologică,—zice acesta,—reduce toate stările afective la condiții biologice, considerându-le ca fiind expresia directă și imediată a vieții vegetative (organice). Ele (stările afective) își au deci rădăcina în nevoi și în instincte adică în mișcări 1)». Mai mult încă, Ribot merge chiar până a ne vorbi de existența unei conștiințe pur afective care ar fi însăși obârșia tuturor celorlalte stări sufletești,—intelectuale și de voință. Astfel în *Revue philosophique* din Aprilie 1909, el declară că «Conștiința primordială» este pur afectivă. Iar deasupra ei se află psihologia intelectuală care prin varietatea, bogăția și complexitatea operațiilor ei, ascunde pe cealaltă. De unde și această iluziune obișnuită cum că ea (psihologia intelectuală) ar fi fundamentală... Și sunt o mulțime de psihologi cari par a admite implicit și ca un ce vădit, că orice fenomen afectiv este asociat la un act de cunoștință. Unii chiar au susținut explicit și cu multă ușurință, că nu există stare emoțională care să nu fie legată la o stare intelectuală.

Eu am încercat să arăt prin fapte că există o viață afectivă pură, autonomă, independentă—de viața intelectuală, care își are o cauză profundă, în variațiunile cenesthesiei care ea însăși nu este decât o rezultată a acțiunilor vitale; că în psihologia sentimentelor rolul senzațiunilor externe este foarte redus față de acela al senzațiilor interne; că ori ce schimbare profundă în conștiința funcțiunilor vitale modifică tonul afectiv: or, senzațiile interne n'au în ele nimic reprezentativ.»

III. *Teoria mixtă a d-lui Dumas* 1) Organismul nostru, zice d-nu Dumas, este un fel de mașină în funcțiune, un grup de tendințe. Pentru ca funcționarea să și urmeze cursul său normal, trebuie ca organismul, adică mănunchiul de năzuinți ce-l alcătuie, să se afle în echilibru, să fie bine *dispus*. Când acest echilibru este deranjat din cauza propriei structuri a organismului sau din cauza senzațiilor (imagini sau idei) venite din afară, atunci mașina se oprește și avem *aboulie* lipsă de voință. Conștiința acestei stări constituie *melancolia*. Dar cum *echilibrul* este condiția de existență a vieții sufletești, conștiința caută a restabili acest echilibru prin intervenții de explicări intelectuale.

De unde și următoarea tălmăcire a cazurilor anormale sau de nebunie. Un anumit individ,—de ex. femeia demoniacă despre care ne-a vorbit nouă d-nu Dumas,—este înainte de toate un organism în funcțiune, un grup de tendințe,—în primul rând organice,—care caută a se realiza. Or, acest individ trăește în societate, adică primește anumite înrâuriri intelectuale. Aceste înrâuriri îi hotărăște un anumit mers al năzuințelor sale. De unde o rupere a echilibrului normal d'între năzuințe. Dar individul caută a restatornici cu ori ce preț acest echilibru,—condiție sine qua non a ori cărei existențe sufletești,—și ast-fel își dă o tălmăcire intelectuală a stării sale.—Tălmăcirca se face, negreșit în termenii culturii pe care o are individul considerat. În cazul când explicarea accentuează și mai mult, în loc de a

1) Ev. după Matei, Cap. XII, verset 22—28.

2) Ev. după Marcu, Cap. VII, verset 25—26.

3) O asemeni expunere, de altfel, s'a făcut dejă; vezi numărul 15 al acestei Reviste.

1) Ribot, *Psychologie des sentiments*, pag. 9.

1) Vezi în special pentru ceea ce ne preocupă, de G. Dumas: *Tristesse et Joie; Les états intellectuels dans la mélancolie;—Le sourire etc.*

restabili echilibrul normal, atunci ne aflăm în fața unei stări patologice, de nebunie. Iar tămăduirea nu va sta —cum se crede de obicei,—în a zice bolnavului: «Te înșeli în privința cauzei percepției d-tale, caută de raționază și te vei convinge că ai făcut o falsă interpretare etc.» căci bolnavul va raționa foarte logicște căutând a ne convinge el pe noi că nu suntem în stare să prindem adevărul. Ci tămăduirea stă în a provoca în bolnav o stare contrară aceleia pe care el o ia drept fundament al explicării cazului său. De alt-fel, zice d-nu Dumas, natura procede de la sine ast-fel.

Așa dacă luăm cazul demoniacei în chestie, vedem că această femeie,—de un organism slab, nervoasă, predispusă spre misticism și sub înrâurire de lecturi în cari se vorbea de diavoli,—atunci când împrejurările au contrariat de mai multe ori tendințele ei, ea a început prin a crede că spiritul și-a făcut conac în corpul ei.

Or, în același timp, ea a căutat, negreșit, să reacționeze. Dar această reacțiune n'a fost eficace decât atunci când în sufletul bolnavei și-a luat ființă *ideia* că în ea există și un spirit bun care o sprijine, luptând împotriva spiritului rău.

Vedem deci, din cele ce preced, că d-nu Dumas face o destul de largă parte condițiilor fiziologice în producerea afectivității,—dar că d-sa are în vedere mai ales, factorii *intelectuali* atunci când este vorba de o examinare mai profundă a stărilor anormale.

Noi nu vom discuta aici în ce măsură corespunde realității chipul în care d-nu Dumas explică afectivitatea și, cu ea, majoritatea cazurilor de nebunie; se poate ca viața noastră internă să nu se reducă numai la un germene organic cum susțin fiziologii, și poate nici numai la raporturi de senzații sau reprezentări cum afirmă intelectualiștii,—dar ca ambele elemente,—organice și intelectuale,—să și aibă un rost de o potrivă primordial în izvodirea stărilor afective.—Ne întrebăm însă, întru cât această teorie ne arată ca pe o judecată pe cât de copilărească pe atât de deșartă, credința, despre care ne vorbește Evanghelia, în existența reală a unui spirit rău care poate fi biruit de ivirea unui spirit bun?

Această întrebare ne duce cu gândul la faimoasa rostire din *Instauratio Magna* a lui Bacon „... *Certisimum est, atque experientia comprobatum, lenes gustus in philosophia movere fortasse ad atheismum, sed pleniores haustus ad religionem reducere... Verum est, parum philosophiae naturalis homines inclinare in atheismum; at altiore scientiam leos ad religionem circumagere* ¹⁾» adică: puțină știință ne depărtează pe când multă știință ne apropie de religie... Și Bacon este unul din cei dintâi întemeietori ai științelor pozitive sau experimentale!

De altfel, d-nu Dumas, ca adevărat savant ce este, și a sfârșit conferința dela 25 Ianuarie în termeni foarte circumspecți.—După ce a atins, cu finețea care îl caracterizează, cazul celor ce cred în existența spiritelor sau a concepției bazate pe credinți religioase, d-sa a ținut a mărturisi că cuceririle făcute de rațiune întru

cunoașterea rostului lumii, par a alcătui un ogor nețărnut numai când sunt privite din momentele în cari se săvârșesc,—dar că ele în realitate alcătuesc un extrem de neînsemnat cuprins.

Noi am ținut să încheiem studiul nostru cu o astfel de semnalare, ca nu cumva să se tragă vre-o pripită concluzie metafizică din conferința d-lui Dumas, înainte de a se stăruii asupra următorului adevăr, care este poate unul dintre cele mai fundamentale și de care totuși nu se ține aproape nici odată seamă atunci când este vorba de theism sau atheism: Nu din motive trase din datele științelor experimentale este cineva theist sau atheu,—ci din motive mult mai profunde și care sunt însăși condițiile de existență ale științelor zise pozitive.

Nimic mare în omenire,—a zis Hegel,—nu se face fără puterea *entuziasmului*.

De unde și cum vine această năvalnică forță creatoare? O asemenea întrebare depășește pragul experienței și deci al științelor pozitive și totuși ea rămâne problema însăși de condiționare a multor probleme științifice.

Netăgăduit că nu din motive științifice savantul Dumas a prins a se strădui ca să preschimbe în aevăa acea idee de aluat divin, care este afirmarea ca entitate sufletească a rasei latine, topirea unul într'altul a sufletelor națiunilor vlăstărite pe aceeasi tulpină: trunchiul roman!

Entuziasmul este tocmai unul din multele motive ne-tălmăcibile științifice care ne apropie de dumnezeire,—căci el este făuritor de ideal,—și *idealul* este o ruptură de suflet supraomenesc, o pornire spre divin.

Ast-fel, țelul însuși, în vederea căruia savantul prin excelență Dumas venit-a între noi, este una dintre cele mai vii dovezi că alături de știința rațiunii din domeniul experienței, stă un izvor, stă o clocotire din care țâșnește sfinte de calde și nobile simțiri... care ne apropie de Dumnezeu și dela împărtășirea cărora noi ne învolnicim, mai mult ca dela ori ce, a ne preschimba idealurile în plin aevăa...

Ivirea, în câmpul conștiinței omenești, a unui spirit bun care caută a lua oblauduire asupra unui spirit rău și a ne da astfel înălțare sufletească,—este poate de parte de a fi o simplă interpretare subiectivă.

MARIN N. ȘTEFĂNESCU
Licențiat în litere și filosofie de la Sorbona

PLANETA MARTE ÎN 1909

Nici o planetă din sistemul nostru solar nu se bucură de atâta popularitate ca planeta Marte și iarăși e drept, că nici una din planete nu e cunoscută așa de bine ca Marte. Poate că Venus, planetă ce se apropie mai mult de Pământ, e nedreptățită. Sunt foarte puțini cari s'au ocupat cu lucafărul nostru de scară și de dimineață, cari în prezent împodobește cerul apusului. Se văd puține lucruri pe Venus, dar nici observată sistematic nu a fost.

În 1909, Marte s'a apropiat mult de Pământ și mai ales s'a ridicat mult de asupra orizontului, condițiune

1) Bacon, *Instauratio Magna* liber primus paragr. 5, — Sermones fideles cap. XVI.

pe care nu o îndeplinesc în 1907, când iarăși fusese aproape de Pământ. Și în 1909, ca și în anii când s'a mai apropiat mult de planeta noastră, s'au îndreptat spre acest astru misterios mii de lunete, din observațiile oficiale ca și din cele particulare. Astronomii, ca și amatorii astronomi, au ținut să studieze configurațiile prezentate de acest corp ceresc, atât de ascunzător cu Pământul.

Rezultatele observațiilor au început să fie date publicității prin reviste speciale, apoi chiar prin presa zilnică. S'a mai vorbit în publicațiunea de față despre canalele de pe Marte. Cititorii știu că Schiaparelli din Milan a descoperit pe planeta vecină nenumărate linii drepte ce se întretaie, formând diferite figuri geometrice foarte regulate.

Lowell, de la observatorul Flagstaff a descoperit și el alte canale, după ce le-a indentificat pe toate cele descoperite de Schiaparelli. Mai sunt apoi mulți astronomi, cari au văzut cablurile în chestiune, sunt și alții cari nu le-au văzut încă și în sfârșit, sunt unii cari le-au văzut, dar nu ca niște linii drepte, cum le-au desenat Schiaparelli și în urmă Lowell, ci ca niște dungi nedefinite.

Englezul Maunder de la observatorul din Greenwich este în special acela, care duce o vie campanie în contra liniilor drepte desenate de Lowell.

Cel d'ântâi care a emis părerea, că liniile în chestiune, canalele, cum li se spune, ar fi vaste lucrări de inginerie datorite locuitorilor de pe Marte, a fost Richard Proctor, care a publicat un articol în acest sens în *Times*.

În urmă, Flammarion și alții au popularizat această ipoteză.

Lowell a fost însă acela, care a studiat planeta Marte cu deamănuntul, publicând trei mari volume asupra acestei chestiuni, aducând argumente noi și interesante, cu privire la construirea canalelor martiene. Celor cari se îndoiau de existența canalelor, Lowell le-a prezentat fotografiile ce le obținuse, fotografii în care se observau principalele canale.

În 1909 s'au obținut fotografiile ale planetei Marte la observatorul Yerkes, cu ajutorul celei mai mari lunete din lume și astronomul Maunder a găsit, că planeta fotografiată, lasă să se vadă că presupusele canale sunt șiruri de mici puncte negre, un fel de lacuri, pe cari ochii celui care observă direct cu luneta le unește grație unui simplu fenomen optic.

Declarația aceasta a lui Maunder a făcut o mare vâlvă în lumea astronomică, care, în ce privește planeta Marte, e împărțită în două mari tabere, cea care crede în existența canalelor și cea care le contestă.

Schiaparelli interviewat de un redactor al ziarului «Corriere della sera» a declarat, că Maunder se înșeală, canalele există.

Răspunsul lui Lowell era mult așteptat. Astronomul american a observat și el planeta Marte în 1909, a luat mii de fotografii și nu putea să nu dea un răspuns aserțiunii lui Maunder. Răspunsul nu l-a dat direct, el a dat la iveală partea cea mai importantă a observațiilor sale și anume, descoperirea a două noi canale, nu canale ce nu au putut fi văzute până a-

cum, ci canale ce trebuie să fi fost construite de câțiva ani în urmă și anume între 1907 și 1909 de către presupușii locuitori ai lui Marte. Cele două canale descoperite în 1909 de Lowell sunt prea vizibile, pentru ca astronomii să le fi trecut până acum cu vederea. Partea în care s-au ivit a fost cercetată anii trecuți cu cea mai mare sârguință și acum doi ani nu existau. Ele sunt deci cu totul noi, locuitorii există și construiesc mereu noi canale, pentru a utiliza astfel, toată apa ce rezultă din topirea zăpezilor polare.

Tocmai când Maunder credea că a reperat un succes în chestiunea martiană, tocmai atunci Lowell aduce o dovadă care pune pe astronomi pe gânduri.

E de observat un lucru, mai toți astronomii cari contestă existența canalelor martiene, sau nu au observat de loc această planetă, sau au observat-o cu lunete mediocre, în localități ce nu se potrivesc cu delicatetea unor asemenea observațiuni.

Până în momentul de față nu cunosc încă rezultatul complet a observațiilor lui Lowell, astfel că nu pot să-l împărtășesc cititorilor, e probabil însă, că astronomul american are multe de spus.

Localitatea Flagstaff se află într'un pustiu al Arizonei, unde aerul este cât se poate de transparent și unde observațiile cele mai delicate se fac cu mare îngrrijire.

E și mai mult ca probabil, ca tot Lowell să aibă dreptate, căci nimeni nu a studiat această planetă cu mai multă sârguință ca dânsul. De ani de zile, Lowell și-a consacrat întreaga lui activitate astronomică numai pentru studiarea acestei misterioase planete.

V. ANESTIN

FOLKLOR

NUNTA LA ȚARĂ. — ZIUA A TREIA ȘI A PATRA

Luni. — S'a luminat de ziuă în chiuituri și pocnituri de pistol! Cântă lăutarii și rubedeniile din partea miresii joacă pe bătătură. Soacra joacă și ea de unu singur și dă gură de bucurie că fi-sa a fost cu minte! Babele de pe vatră sâr pe lângă mânușa oalelor de se sgudue temeiu coșului.

Au chiuit, au golit ploscile cu vin și au tot tras brâul până i-a apucat prânzul al mare, când au început să gătească masa,—acum te pomenești cu oamenii!...

Și n'a trecut cine știe cât, și au început să sosească și din meseni! Vin mereu câte unu câte doi, perechi, perechi, fiecare cu nevasta. S'a umplut casa. Vin toți cei cari au fost dela urzitul nunții.

— Așa pe mutește, mă taică, intră moș Ciuchirdel pe ușă cu baba lui! Bine v'am găsit sănătoși cinstiți socri mari! Da unde sânt lăutarii ăia?

— Bine ai venit, bine ai venit,—îi luă socru vorba,—lasă să mai răsufle și ei!... I-a închină buturuga asta odată!

— Ce să răsufle! La nuntă nu se răsufle! La nuntă se joacă și se cântă!...

— Și se bea bă,—grăi socru și-i dete plosca.

Moș Ciuchirdel o duse la gură.

— Apoi să trăiască tinerii!... să trăim cu toții măi nepoate Gheorghe! Par'că la anu te văd iar socru mă!... Lasă, să fie cu noroc!

— Să te audă Dumnezeu într'un ceas bun, moș Ciuchirdel, dete socru din cap.

— Bătrânul ia plosca dela gură, sugându-și buzele.

— Florea o să-ți aducă două nurori! Ai, ce zici mă?! Băiatul se rușină și trecu pragul.

Moș Ciuchirdel intră la meseni cu plosca în mână.

— Bine v'am găsit sănătoși și aici!...

Lăutarii intră și ei pe urmă cloncănind din meșteșuguri. Bătrânul își întoarse capul.

— Aoleo!... v'ați muiat cum văd eu de tot!...

Cobzarul se șterge cu dosul palmei la gură, mai cefetește odată și înghite dumaticatul.

— Uite așa tăicuțule, să mai prindem și noi putere! Dacă n'are 'aporu cărbuni, apoi nu mai merge!

— Dar apă ați dat mă vaporului?! grăește moș Ciuchirdel râzând.

Lăutarul își sugă buzele.

— Aoleo, mânca-te-ași că ce bună e «apa de sapă»! Zău, nu i-ar mai putrezii oscioarele rumânului ăluia care a scos vinul întâi pe pământ!

— Dumnezeu mă de sus, că e mare, — îi ia vorba bătrânul, — el ne-a dat și vinul și toate! Și tot el ni le ia când sântem păcătoși!

— Ei, mânca-te-ași, — dă cobzarul încet din cap, luând oala întinsă de moș Ciuchirdel, — el ni-l dă!... el pupaia-și tălpușoarele, — el că mult e mare!...

Imbucă țiganul buza oaiei cât trei degete și din două înghițitura a înjumătățit-o! Apoi un «a»... lung și își sugă buza de sus! Dă oala tovarășului care l-a înțepat cu cotul când vedeă că sfârâie vinul ca pe fierul ars!...

Au venit și nașii. Mesenii s'au rânduie toți, tot așa: femeile de o parte, bărbații de alta. Moș Ciuchirdel tot lângă nun! Masa e încărcată cu mâncări: azime, plosci ochi cu vin, castroane cu drojdie, tare să-i dai foc să ardă. Și par'că nu-ți-ar ajunge toată masa, atât se deschide inima la mâncare, când vezi cum se golesc străchinile de fiertură, numai orez și aripi de găscă, și se îndoaie în mâini pâinile, atunci scoase din țest, cu aburul pe ele!... Moș Ciuchirdel tot morfolește un artan în gingii și se aud și din vorbe, așa pe jumătate.

— Par'că s'ar fi isprăvit zilele! Dar ce e cu nart ca să ne ducem azi la ogoare?! Ia auzi dumneata să-mi calc eu legea! Păi asta așa am pomenit!... Nunta s'o ții până la sfârșit!... Ce, dacă nu mai au ei, ciocoi, nici o lege, să ne-o ia și pe a noastră?!

— Păi n'a venit și la mine azi până în ziuă logofātu Iordache — dete din cap vecinul — să es negreșit la arătură, c'a dat poruncă boeru!...

— D'a ce boeru e stăpân pe mine, — bolbocă ochii moș Ciuchirdel?!... Dacă vreau îi muncesc, iar de nu, — nu! Ba a găsit oameni buni la noi! Ați văzut ciurărenii, n'au vrut să iasă cu plugurile până n'a zis ciocoiu ca ei!... Ș-au făcut bine. Noi arăm la ogoare și-i facem la zile de clacă până ne uită Sfinții și tot de geaba! Ne ia și oul de sub cloșcă! Și barem nu ne lasă să ne ticnească nici la zile d'astea marile!...

Bătrânul prinse plosca dela vecin și până s'o ridice la gură își mai vărsă odată focul.

— Ciocoi!.. jăpi!..

Lăutarii se țin de inima omului, cum bate vântul așa strâng și ei coarda. Au dat într'alt cântec. Vioara își îndoaie glasul subțire; iar cobzarul zice și din gură.

Aoleo spurcat ciocoi

De te-aș prinde 'n sat la noi

De șale să mi te moi

De piele să te jupo;

Și din pielea ta să-mi fac

O teacă de mazărac

Că tu m'ai lăsat sărac,

De pământ și de copii

Și de nevasta dintâi!...

— Așa e bă — săltă moș Ciuchirdel capul — ciocoiul e lege spurcată! Ei, alde Miu ăia, alde Jianu, siricani, nu le-ar mai putrezii oscioarele, numai ăia băgase frica în jăpi! Unde-i întâlneau nu se mai gândeau la păcat și le răpunea capul. Vezi, așa a venit vremea și acuma, că s'au înmulțit ciocoi bă! Și ne jupoie de piele pe noi ăștia cari îi îmbogățim, — findeă sântem proști!... Dar vezi lumea se deșteaptă, și o să vic o vreme, când o să-i alcagă după pielită, — ca odată după podul palmei, a cui nu era bătăturită, îi răsucea gâtul pe loc! Și nu mai e mult!... eu de, apropii suta și poate nu m'o mai învrenic Dumnezeu, dar voi o să vedeți!... Ei, ei, — ce a fost acum câți-va ani, nimic; doar i a scuturat nițel, așa de purici! Ciocoiu e păgân mă!... e lege spurcată!...

Bătrânul mai închină odată plosca, apoi o trecu vecinului.

— Hei, hei, hei, — intră socrul jucând și cu două plosci pline, — hi, hi, hi!... bine v'am găsit sănătoși!... Noroc nașute!... Când ni-o fi mai rău, ca azi să ne fic!... Măi lăutarii ăia!... ia ziceți-mi și mie de unul singur! Dar știi, colea numai în călcâi s'o țiu!...

De abiă se aude vioara, pe coarda a groasă. Bate arcușu tot lângă căluș. Cobza zăngăne din când în când mai tare, dar o ține tot pe loc, pe loc. Și joacă socrul de par'că îl pui cu mâna. Un zupuie e talpa cismeii cu fiecare întorsătură a cântecului. Apoi pune plosca la gură, se lasă pe vine, se învârtește într'un călcâi și isbește în pinteni cismele noi, date de ginere; bate tot în loc, numai pe tocure, și mai trânteste și talpa la pământ din când în când. Joacă socrul, — tot trupul îi dărdăie, — numai într'un picior și din umeri; dar șirul cântecului tot nu-l pierde. Acolo unde cere jocul s'o pună jos, o pune: acolo unde trebuie domol, unchiul Gheorghe o minte doar cu vârful cismeii; iar unde e repede, apoi îi sfârâie picioarele!

— Zi mă!... ha, ha, ha!... Pă rămășiță!... nu mă las, nu mă las! — Și socrul ridică plosca la gură, tot jucând p'un călcâi. — Noroc moș Ciuchirdel!... Te-ai muiat bă!... ia uite ea!... ia uite ea!...

— Apoi, — rupe vorba bătrânul și își înfige șervetul la chimir după ce și-a șters fruntea de nădușcală, — e rândul socrului acum, eu am făcut-o ieri!... Dar tot nu mă rabdă inima mă!...

Se scoală în sus și adus de șale nițel, își proptește o mână în chimir, iar pe cealaltă o trece după gâtul socrului...

— Să te văz, să te văz!... Ha, ha, ha!...

Cântă lăutarii și mesenii se prind, unul câte unul până când nu mai încap în casă hora!...

Târziu de tot, când se apropie vremea să se ducă nașii la ginere acasă, — undă e și mireasa acumă — apoi numai pleacă lăutarii din om în om să strângă banii mesei, c'asă e datina!... Iși desleagă fiecare basmaua dela brâu, ori i-o întinde nevastă-sa — de obicei femeia ține punga, bărbatu, zice: poate se trece cu băutura, sau cine știe!... așa la ea este mai în păstrare — și aruncă toții oamenii, pe rând, pe aziina împodobită cu flori: «Dela mine puțin, dela Dumnezeu mult, aur și argint!»... «Spor și berechet!»... Unde am aruncat banu să se înmulțească ca frunza în frunzar!»... răspunde vecinul. «Fie într'un ceas bun! Să sporească ca nisipu în vad!» răsună alt glas de dincolo. Moș Ciuchirdel le tăia vorba: «Sănătate și îngăduire să le dea Cel de sus!» Desleagă fiecare cât îl lasă inima și după putere — c'asă e bine și așa au pomenit.

Cu banii strânși își cumpără tinerii ceva: o văcuță cu lapte, dacă n'au, ori împlinesc la doi bouleni, sau la vreun căluț!...

* * *

Mai aruncă soarele câteva ochiri pe deasupra salcâmului din bătaură, și obrajii fetelor se îmbujoresc mai mult. Cântă lăutarii, iar nașa își gătește fina, pe prispă. O îmbrobodește cu ștergar de borangic, lung până în călcăie, iar pe la tâmple îi tremură acele cu gămălia numai flori. De acum a intrat în rândul nevestelor. Be-teala o strânge și i-o dă finei s'o pună pe fundul lăzii, să stea acolo, c'asă e bine, s'a cununat cu ea și apără casa de răutăți!...

Se prinde hora și se lărgește cât ține curtea, ginere-lui. Nașii și cu finii joacă alături. Fetele cari n'au putut răzbi până în horă se ridică în vârful degetelor să vază cum îi stă miresei legată; femeile mai tinere dau și ele năvală: cu ce ștergar o îmbrobodi-o!...

Când s'a spart hora, se întunecise deabinele. Finii și cu nașii au intrat în casă. Aci iar punte masă, cântece și jocuri până în cumpăna nopții. Lumea se împărăștie, cărduri, cărduri, pe uliță, ș'apoi o săptămână încheiată tot au ce vorbi femeile!...

Marti. — Mai e de vreo două suliți soare pe cer. Oamenii sunt duși la treabă, doar câte o femeie de a mai rămas în sat și vreo codană dă zor, nu mai poate de drag că râde sulu pânzei! Pe ulița a mare se aude în sus: «Hei, hei, hei!... zi bă!... hi, hi, hi!» apoi răsună pocnete de pistol.

— Să duc pochinzerii la mireasă! Dete fuga la poartă o fată.

— Păi eu din război auzii chiuituri surată!

Se aude glasul vioarei și se înțelege și cobza. Iar bubue pistoalele și se apropie chiuiturile: «Hei, hei, hei!... zi bă!...». Trec pochinzerii. A fost masă, între rubedenii la părinții miresei și acum se duc la ginere. Fratele de mână merge nainte, chiuind — nu mai are glas — și cu ștergaru înfășurat pe căciulă, — dat de soacră când a adus vestea. Un flăcău, tot dintre neamuri, chiuie și el și merge jucând. Două reteveie de jugastru, cioplite frumos le bate mercu; le aruncă pe rând în sus, le prinde în mână și iar le bate, odată cu zângănitul

cobzei: «Hei, hei, hei!... zi mă mai tare!... hi, hei, hei, hi, hei, hei!»... Apoi iar: «poc, poc, poc!... poc, poc, poc!» și sburătura de lemn zbârâie în sas. Fratele de mână, obosit, dar tot nu se lasă. Dă gură, învârtește plosca pe deasupra capului, bate cismele în pinteni și-l auzi încet: «zî, zî, zî, zî!»... Merge numai în tocuri; când dă capul pe ceafă, răsună tot satul: «Hei!... ia, ia, ia!... La spate, două femei duc ploconul, și nu se lasă nici ele bat botinii pe loc și chiuie.

Tinerii îi întâmpină în prag. Mireasa îi pune de gât fratelui de mână, cămașa cusută cu roșu, la ceilalți câte un ștergar, iar lăutarilor le leagă și lor la dible basmale albe.

Aci altă masă între rubedeniile ginerului. S'au rânduit, pe căpătâe, babele dela mânușa oalei; stau cu testemelele date pe ceafă și vinul le-a aprins obrazu.

— Eu m'am mulțumit cu ce mi-a dat nepoata, — rupse vorba cusca din fund, — și nu m'am bosumflat, ca Mielăchioaia!...

Una bătrână și uscățivă șopti la urechia vecinei.

— Da al lui Buzilă nu făcea el de cămașă!...

Soacra intră cu două pite în mână.

— De soro cui îi da în gând c'o să se supere vără mea Mielăchioaia?!...

Cumătra îi luă vorba.

— Păi vezi!... d'aia n'o să beau eu și n'o să mănânc!...

Vre-o doi bărbați deteră și ei cu gura.

— Când ai căută să faci voile tuturor!... apoi unde ajungi!...

Cântă ei lăutarii, dar par'că sunt bătuți în piură, patru zile și patru nopți unde s'au odihnit. Deabia au putut să mai ațipească, așa pe furiș, ca iepurii!...

Dar tot ține masa până la miezul nopții. Așa este românul!... Îi e greu până s'apucă, c'apoi anevoie se lasă!...

Toată săptămâna, tânăra nu se urnește nicăieri, robotește în casa nouă. Ca o sfârlează se învârtește, pune mâna p'aia, mută p'ailaltă și toate la locul lor, să nu zică soacra că a dat peste noră lenevoasă, — dar ochii tot în jos îi ține, cuminte și așezată. Nu se depărtează decât până la fântână, la apă, și îndărăt acasă. Că nu e bine să se întâlnească cu mă-sa, ori cu ta-său, până Duminică, la săptămână dela cununie, când se duc însurășii la părinți să ceară iertăciune, — c'asă au pomenit și așa e bine!).

ION CHIRU-NANOV

SFARȘIT

MINISTERUL FINANTELOR

DIRECȚIUNEA COMPTABILITĂȚII GENERALE A STATULUI
ȘI A DATORIEI PUBLICE.

DATORIA PUBLICA

Publicațiune

No: 155542 din 3 Februarie 1910.

A 32-a tragere la sorți a titlurilor de rentă 50/0 internă de 1894, împrumutul de 6.500.000 lei se va efectua în ziua de 1/14 Martie 1910 ora 10 dimineața, în sala specială a Ministerului de Finanțe, conform dispozițiilor stabilite prin regulamentul publicat în Monitorul Oficial No. 245 din 7 Februarie 1906.

La această tragere se vor amortiza titluri în valoare nominală de 45.000 în proporția următoare:

4 titluri a 5.000 lei . . . . . 20.000 lei

50 " " 500 " " 25.000

54 titluri pentru o valoare nominală de: 45.000 lei

Publicul este rugat a asista la tragere
Directorul Comptabilității Generale a
Statului și al Datoriei Pnblice
Andricu

) Obiceiuri din jud. Teleorman, com. Nanov, Adamești, Mavrodin, Buzescu.

G. S. BECHEANU & I. ILIESCU

STRA DA LIPSCANI, 26 — BUCUREȘTI — STRADA LIPSCANI, 26

MAGAZIN de NOUTAȚI și MANUFACTURA

Lănuri pentru rochii: Hommesponvon, cheviotte gros-côte etc., și

Postavuri în toate genurile.

MATASARIE

Cachemir soie, charmense, crepe de chine etc.

Taffetas din fabrica *Bonnet* culori și negre

Atelier special pentru rochi și confecțiuni

PÂNZĂRIE

Jerseuri, Flanele, Cache Corsets tricotate, Ciorapi și Batiste.

CORSETE

Dantele torchon și broderii veritabile

Rayon special pentru Lingerie și Troussouri gata și după comandă

PREȚURI FIXE ȘI MODERATE

SANATORIUL

Dr. GEROTA

CONSTRUIT SI MONTAT

Special pentru tratamentul boalelor chirurgicale

OPERAȚIUNI ȘI FACERI

Bulevardul Ferdinand 48, București

TELEFON 1/44

Analizează complet urină

sânge, lapte, spute, secrețiuni, suc gastric, fecale, para ziți, tumori, apă, vin, ceară, miere, stufe, etc.

Laboratorul D-rului G. Robin

singurul Dr. în medicină specialist cu o practică de Laborator de 15 ani.

De 11 ani Șef de Laborator al Spitalelor Civile

Str. I. C. Brătianu (Telefon 13/69)

Cel mai mare laborator particular de

Bacteriologie, Microscopie și Chimie

Vase pentru strins urină, etc. și instrucțiuni se trimit la cerere.

Cea mai ingenioasă mașină de scris este

YOST

Singura care scrie fără panglici

MODEL 10: cu claviatură dublă.

MODEL 15: cu scrisul vizibil și claviatură simplificată.

Cu tabulator pentru tablouri, devize, etc. Cu adaptator pentru scrisul în mai multe culori.

BUCUREȘTI

Calea Victoriei No. 54

TELEFON

VILE

DUILIU ZAMFIRESCU

2, STRADA ZORILOR, 2

Palatul Muntelui de Pietate

TELEFON No. 25/97

Vinuri de cea mai superioară calitate

LOCAL DE CONSUMATIE

Serviciu la domiciliu

Angroșiștilor li se acordă rabat

Ciocolata și Cacao Zamfirescu

Sunt preferate de cunoscători